

τουργικὰ κείμενα μελέτας, ἢ συγγραφὴ αὕτη θὰ διανοίξῃ πραγματικῶς νέους, ἀγνώστους τέως εἰς αὐτούς, ὀρίζοντας. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐνδιατρίψαντας εἰς τὰ κείμενα ταῦτα αἱ φιλολογικαὶ παρατηρήσεις τῆς συγγραφέως θ' ἀποκαλύψωσι νέον πεδῖον, τὸ ὅποιον ἢ θεολογικὴ καὶ ἱστορικὴ καὶ λειτουργικὴ διαπραγμάτευσις ἀφῆκε κατὰ μέγα μέρος ἀνεξερεύνητον, καὶ τὸ ὅποιον ἐγκρύπτει νέους θησαυρούς, οἵτινες φανερούμενοι παρουσιάζουσι τὰ κείμενα τῶν λειτουργιῶν μας μνημεῖα πολυτιμώτατα. Καὶ τὸ πεδῖον τοῦτο θ' ἀποκαλυφθῆ ὁ μόνον εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν περὶ τὰς ὀρθοδόξους Ἑλλήν. λειτουργίας ἀσχοληθέντων, οἵτινες δὲν ἔχουσι μητρικὴν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐν Ἑλλάδι γεννηθέντας.

Δὲν δυσκολεύομαι νὰ ὁμολογήσω, ὅτι διὰ τῶν περὶ τοῦ λεξιλογίου καὶ ὕφους κεφαλαίων τῆς μετὰ χειρὸς συγγραφῆς ταύτης ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀποκάλυψις ἐγένετο ἐν ἰκανῶ μέτρῳ καὶ εἰς ἐμέ.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Le Quartier des Manges et la Première Régions de Constantinople.

Σχήματ. μεγάλου 4ου, σελίδες 171, εἰκόνες 212, πίνακες 14. Paris E. de Boccard éd. 1939.

Ὅτε τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μεγάλου πολέμου, εἰσῆλθον εἰς Κ/πολιν, τὸ γαλλικὸν σῶμα κατοχῆς κατηυλισθῆ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Μαγγάνων. Ἡ περιοχὴ αὕτη εὐρίσκεται παρὰ τὸ Σεράϊ-Μπουρνουῦ μετὰ τῶν παλαιῶν Σουλτανικῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Προποντίδος ἀφ' ἑτέρου, κατέχουσα σχεδὸν ὀλόκληρον τὸν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Βυζαντίου χῶρον τῆς πρώτης Ρεγιῶνος.

Τὴν προσοχὴν τῶν Γάλλων εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐκίνησαν τὰ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ πολυπληθῆ ἐρεῖπια καὶ ὅσα κείνται ἐν τῷ ἐμφανεῖ καὶ ὅσα συνήντα ἢ σκαπάνη εἰς ἕκαστον πλῆγμα τῆς ἐν τῇ ἐκτελέσει διαφόρων ἔργων χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐκεῖσε κατηυλισμένου στρατεύματος. Ὁ δὲ λόγιος καὶ φιλομουσότατος ἀρχηγὸς τοῦ Γαλλικοῦ τάγματος κατοχῆς Στρατηγὸς Charpy¹ ἀμέριστον ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρὸς

¹ Μεταξὺ ἄλλων διαργάνωσε καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομὰς καὶ διαλέξεις χάριν τοῦ στρατεύματος, ἐξ ὧν τρεῖς εἶχον ἀνατεθῆ εἰς ἐμέ.

τὰ ἐρείπεια ταῦτα. Ἐντεῦθεν ἐπηκολούθησαν ἔρευναι συστηματικαὶ καὶ μελέται ἐπὶ τε τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ τοῦ φιλολογικοῦ ἐδάφους, καρπὸς τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ὡς ἄνω σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον μᾶς παρουσιάζει σήμερον ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γρενόβλης καὶ Διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. R. Demangel¹ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. E. Mamboury, εἰς ὃν κυρίως ὀφείλονται τὰ σχεδιαγράμματα καὶ οἱ λαμπροὶ πίνακες.

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ συγγράμματος ἐκτίθεται διὰ μακρῶν τὸ ἱστορικὸν τῶν ἀνασκαφῶν ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ περιγράφεται τὸ παράλιον ὄπλοστάσιον τῶν Βυζαντινῶν, ἦτοι τὰ Μάγγανα (!'arsenal), τὰ ὁποῖα ἔδωσαν τὸ ὄνομά των εἰς ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν καὶ δὴ εἰς τὴν παρακειμένην μονήν, ἧς ἡ περιγραφή ἐπακολουθεῖ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ μετὰ τῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὸν ὁποῖον ἀλλεπαλλήλως ἔκτισε καὶ ἐκρήμισε καὶ ἐπανέκτισε Κωνσταντῖνος Θ'. ὁ Μονομάχος (1042-1054) διὰ τὴν καταστίθη αὐτὸν περικαλλέστατον καὶ ἀπαράμιλλον, ὡς ἰσχυρίζετο ὁ ἴδιος, διὰ τὴν ἔχῃ ἀφορμὴν νὰ συναντᾶται συχνότερον μετὰ τῆς Σκληρίνας² ὡς ἔλεγον οἱ ἐχθροὶ του. Ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ ἐκτίθεται πᾶν τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ὑπὸ Βασιλείου Α'. τοῦ Μακεδόνοιο (867-886) οἰκοδομηθὲν ἀνάκτορον «τὸ κατὰ τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων», ἐν ᾧ ἀπέθανεν Ἀλέξιος Α'. ὁ Κομνηνὸς τῷ 1118, καὶ τὸ ὁποῖον ἡ θυγάτηρ του Ἄννα ὀνομάζει ἐν τῇ Ἀλεξιάδι «τὸ πεντώροφον οἶκημα». Ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἁγιάσματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ᾠκοδομήθη τὸ σουλτανικὸν περίπτερον Ἰντζιλῆ-Κιόσκ. Τὸ ἁγίασμα τοῦτο ὁ Σουλτὰν Μουράτ τῷ 1818 ἐσεβάσθη καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ προσέρχονται εἰς προσκύνημα τῇ 6ῃ Αὐγούστου, ὅποτε τοῦτο ἤγε τὴν ἑορτὴν του. Ἐν τῷ ἕκτῳ τέλος καὶ τελευταίῳ κεφαλαίῳ ἐκτίθενται τὰ τῆς μονῆς τῶν ὀδηγῶν.

Τὸ ἔργον συμπληροῦται διὰ δύο παραρτημάτων. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ δίδεται ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα καὶ λεπτομερὴς περιγραφή μετὰ τῶν σχετικῶν φωτογραφιῶν ἀπάντων τῶν εὐρημάτων ἦτοι: τῶν συντριμμάτων ἀναγλύφων καὶ κεραμοπλαστικῆς ὡς καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐν τῷ δευτέρῳ ὁ κ. Demangel ἀσχολεῖται μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ ἐμβριθείας εἰς τὸ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀνευρεθὲν θαυμάσιον μαρμαρίνον ἀνάγλυ-

¹ Ὁ κ. Demangel δὲν εἶναι γνωστότατος μόνον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν δημόσιον ἐν μέσῳ τοῦ ὁποῖου ζῆ ἀπὸ εἰκοσαετίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ διεθνῇ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ λόγῳ τῶν σοφωτάτων συγγραμμάτων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδίᾳ διακρίνεται τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «La Frise Ionique».

² Πρὶν βέβαια ἐγκαταστήσῃ ταύτην ὀριστικῶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις.

φον τῆς Βλαχερνίτισσης, γνωστὸν ἔκτοτε ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *L'orante de Ghiul-Hané*.

Διακόσιαι δώδεκα εἰκόνες κοσμοῦσι καὶ διασαφοῦσι τὸ κείμενον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσιν θέσιν κατέχει ἡ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βλαχερνίτισσης, ἣτις εἶναι ἡ ὄρωσιότερα τῶν ὄσων ἐξεδόθησαν μέχρι τῆς σήμερον, ὡς καὶ δεκατέσσαρες ἐν τέλει ἀριστοτεχνικοὶ πίνακες, ὧν ὁ εἰς ἔγχρωμος.

Αἱ «ἀνασκαφαὶ τοῦ Γκιουλ-Χανέ», ὡς ὠνομάσθησαν αἱ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Μαγγάνων ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι, ἀνέκαθεν ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὀλοκλήρου τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Εἶναι δὲ εὐνόητος ἡ ἀνυπομονησία καὶ τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον μεθ' ὧν ἀνεμένετο ἡ δημοσίευσις τῶν πορισμάτων τῶν.

Ἄλλ' ἐν τούτῳ μόνῳ δὲν ἔγκειται τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τὸ νέον σύγγραμμα· πρέπει προσέτι νὰ ἐξαρθῇ ἡ εὐσυνειδήτος προσπάθεια διὰ τὴν ταύτισιν τῶν μνημείων τὰ ὁποῖα ἐκόσμου ἀλλοτε τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὰ οἰκτρὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα κεῖνται νῦν ἄμορφα ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ὑπ' αὐτήν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐμελετήθησαν πηγαὶ ποικίλης φύσεως: ἱστορίαι, χρονογραφίαι, ἀλληλογραφίαι, περιηγήσεις Ρώσων προσκυνητῶν κ.τ.λ. χάρις δ' εἰς τὰς πληροφορίας, αἵτινες ἠντλήθησαν ἐκ τῶν πηγῶν τούτων, ὀλοζώντανοι καὶ ὀλόφωτοι παρουσιάζονται πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς φαντασίας μας αἱ εἰκόνες τῶν μνημείων τῶν ὁποίων μόνον πανάθλια λείψανα ὑφίστανται ἐν τῇ πραγματικότητι.

Θὰ ἔπρεπεν ἐν τούτοις, ἴσως, νὰ ἐξατασθῇ, ἐὰν ὑφίσταται σχέσις τις μεταξὺ τοῦ ἀναγλύφου τῆς «*Orante de Ghiul Hané*» καὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ σεβασμοῦ τὸν ὁποῖον ἔτρεφε πρὸς τὴν Βλαχερνίτισσαν Κωνσταντίνος Θ' ὁ Μονομάχος, ὅστις μάλιστα καὶ ἰδιαιτέρον νόμισμα ἔκοψε φέρον τὴν εἰκόνα της, κατ' οὐδὲν διαφέρουσαν τοῦ τύπου τῆς ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Γκιουλ-Χανέ παραστάσεως αὐτῆς. Τὸ ἐν λόγῳ νόμισμα, περὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ὁποῖου ρητῶς ἀναφέρεται ἡ ἐπωνυμία τῆς Βλαχερνίτισσης, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *J. Sabatier* ἐν «*Description générale des Monnaies Byzantines, 1862, pl. XLIX, 12.*»

Τὸ μετὰ χεῖρας σύγγραμμα εἶναι τὸ δεύτερον τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε ἐπιτυχίας ἐμφανίζεται ἐν τῇ σειρᾷ τῶν *Recherches françaises en Turquie*, ὑπὸ τὴν πεπνυμένην διεύθυνσιν τοῦ κ. *Demangel*. Πρῶτον ὑπῆρξε τὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆς «*Le Tumulus dit de Proté-silas*».

Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ